

Sosyal Girişimler ve Türkiye

İhtiyaç Analizi Raporu

Yönetici zeti

Yazarlar:

Tevfik Bařak Ersen

Derya Kaya

Zeynep Meydanoglu

Yayına Hazırlayan:

Tuğçe Demir

Giriş

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) ve British Council⁰¹ işbirliğinde yürütülen **Sosyal Girişimcilik Projesi** 2010 yılı boyunca ülkemizde sosyal girişim modelinin önündeki fırsat ve engellerin tespit edilmesi ve bu konuda ilgili paydaşlar nezdinde farkındalık yaratılması amacıyla toplamda 200 paydaşa erişen bir dizi toplantı, seminer, saha gezisi gerçekleştirmiş ve bir web portalı oluşturmuştur. Elinizdeki rapor, bu kapsamda yürütülen literatür taraması, ilgili paydaşlar arasında (kamu ve özel sektör, sivil toplum, akademi ve uluslararası uzmanlar) yapılan çeşitli toplantılar, SWOT⁰² analizi ile TÜSEV'in güncel araştırma verilerini⁰³ temel almaktadır.

Sosyal girişimler Türkiye için önemli potansiyeli bulunan yeni bir model olarak öne çıkmaktadır. Ülkemizde hâlihazırda pek çok sivil toplum kuruluşu ve şirket toplumsal bakış açılarını ticari girişimcilik ve işletme prensipleri ile harmanlayarak sosyal girişim çizgisinde faaliyet göstermektedir. Raporun amacı sosyal girişim modelini tanıtmak, Türkiye için bir ihtiyaç analizi yapmak ve sosyal girişimlerin gelişmesi için uygulanabilir çözüm önerilerinde bulunmaktır.

Proje hakkında detaylı bilgi, Türkçe rapor metni, sosyal girişimlerle ilgili tanımlar ve modellerle birlikte çeşitli bilgi kaynakları, linkler ve araçlara www.sosyalgirisim.org adresinden ulaşılabilir.

⁰¹ Proje ortakları hakkında detaylı bilgi için www.tusev.org.tr ve www.britishcouncil.org.tr

⁰² SWOT analizi incelenen kurumun, tekniğin, sürecin, durumun veya kişinin güçlü (Strengths) ve zayıf (Weaknesses) yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat (Opportunities) ve tehditleri (Threats) saptamakta kullanılan bir tekniktir.

⁰³ CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) (2009)

Sosyal Girişim Nedir?

Sosyal girişimler son on yıl içinde küresel bir kimlik kazanmıştır; Amerika Birleşik Devletleri'nden Hindistan'a, Birleşik Krallık'tan Afrika'ya birçok sosyal girişim ülkenin şartlarına göre şekillenmekte ve faaliyet göstermektedir.

Sosyal girişimler, sosyal sorunların çözümünde yöntem olarak girişimciliği esas alan ve serbest piyasa bazlı yöntemler benimseyen kuruluşlardır. Amaçları köklü sistematik değişimdir.

Amaç ve yöntem açısından sosyal girişimlerin bazı ortak noktaları bulunmaktadır. Bu odak noktalar *toplumsal odak, girişimci yaklaşım ve sosyal girişimcilerin liderliğidir*.

Türkiye’de Sosyal Girişimlerin SWOT Analizi

Zayıf Yönler ve Tehditler

Sosyal girişimcilik, sosyal girişim, ticari girişim, kar amacı gütmeyen kuruluş ve sivil toplum kuruluşu kavramları arasında ülkemizde bir **kavram karmaşası** ortaya çıkmıştır. Bu kavram karmaşası sosyal girişimlerin kendilerini doğru ifade edebilmeleri ve yaygınlaşabilmeleri önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, sosyal girişim alanında çalışan kuruluşlar arasında ortak bir tanım ve anlayış oluşturulması gerekmektedir.

Kurumsal yapıların yetersizliği, sosyal girişimin önündeki bir diğer engeldir. Mevzuatta “sosyal girişim” olarak özel bir düzenlenmenin olmaması, sosyal girişimlerin vakıf/dernek, kooperatif ve şirket olarak oluşturulması ve yürütülmeye çalışılmasına neden olmakta, kendilerini ve amaçlarını bu mevzuatlara uydurmalarına neden olmaktadır. Ayrıca yasal mevzuatın sosyal girişimciler ve sosyal girişimler tarafından yeterince bilinmemesi de uygulamada sorunlara yol açmaktadır. Sonuç olarak, “kar amacı gütmeyen şirket” statüsünün bir an önce yeni bir tüzel kişilik olarak tanımlanması gerekmektedir.

Mali Düzenlemeler de sosyal girişimlerin faaliyetlerinde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Kar amacı güden ve gütmeyen kuruluşlar mali olarak aynı kategoride değerlendirilmekte ve vergiye tabi tutulmakta, var olan muafiyet düzenlemeleri yetersiz kalmaktadır. Mevcut mevzuatta kamu yararına çalışan kuruluşlar ticari kuruluşlarla aynı şekilde ele alınmaktadır. Bu bağlamda kurumları amaçlarını ve sosyal katkılarını göz önüne alarak vergilendiren, kamu yararına çalışan kurumlara belirli muafiyetler ve teşvikler sağlayan yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Kamuda Muhatap Eksikliği, ülkemizde sosyal alanda faaliyet gösteren kuruluşların karşılaştığı genel bir sorundur. Sosyal girişimlerin de talep ve sorunlarını iletebileceği bir kurum bulunmamaktadır. Bu nedenle, sorunlar bireysel bazda ve farklı kurumlarca değerlendirilmektedir. Sosyal girişimler ayrıca birçok aşamada **aşırı bürokrasiden** şikayet etmektedir.

Güçlü Yönler ve Fırsatlar

Destekleyici altyapı ve iletişim ağları, sosyal girişimler için en önemli fırsatlar arasında gösterilebilir. Sosyal girişimler, sivil toluma yönelik destekleyici faaliyetler ve bilgi paylaşımından faydalanmaktadır. Üniversitelerde oluşturulmaya başlanan sosyal girişim ile ilgili faaliyetler, bilgi üretim çalışmaları bu anlamda olumlu gelişmeler arasında sayılabilir. Üniversitelerde ve üniversite öncesi eğitimde sosyal girişimin tanıtılması kavramın gençler tarafından içselleştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bir yandan da toplumun alt kesimindeki bireyler ihmal edilmemelidir. Son olarak sosyal girişimler için altyapı sağlayan kuruluşların da kapasiteleri artırılmalıdır.

Kadın Merkezi Vakfı, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı gibi **iyi örneklerin varlığı** da bir fırsat olarak görülmektedir; bu örnekler potansiyel girişimleri cesaretlendirmekte ve reform ve teşvik talepleri için fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Potansiyel Teknolojik, Mali ve İnsan Kaynakları bakımından ise sosyal girişimler bir takım avantajlara sahiptirler. Kuruluşlar potansiyel mali ve insan kaynağı bulunduğunu belirtmektedirler. İnternet ise çok sık kullanılan bir iletişim ve işbirliği aracı olmuştur.

Özel Sektör, bir fon kaynağı ve proje ortağı olarak değerlendirildiğinde sosyal girişim ve özel sektör arasında işbirliği potansiyeli görülmektedir. Ancak iletişim ve işbirliği konularındaki bazı sorunlara dikkat çekilmiştir. Özel sektörün sivil toplumla kısa süreli, maddi katkı ve sponsorluk temelli bir etkileşimde olduğu dile getirilmektedir. Potansiyel sosyal girişimler çerçevesinde özel sektöre bakıldığında ise, girişimcilik faaliyetlerinin ticari girişimciliğe odaklandığı gözlemlenmiştir. Ülkemizdeki girişimci potansiyeli devlet, özel sektör ve melek yatırımcıların sağladığı destek ile ortaya çıkmaya başlamıştır. Sonuç olarak şirketlerin sosyal sorumlu şirket modelinde yapılanmasının teşvik edilmesi ve yatırımcı ve girişimcilere sosyal girişim modelinin tanıtılması çok önemlidir.

Türkiye’de Sosyal Girişimler İçin Bir Yol Haritası

Tüm bu çalışmalar sonunda sosyal girişimler Türkiye için önemli potansiyeli bulunan yeni bir model olarak öne çıkmaktadır. Ancak gerçekleştirilen SWOT çalışması bu kuruluşların bazı destek ve teşviklere ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Aşağıdaki öneriler, sosyal girişimlerin gelişmesi için bütüncül, pratik ve yapılabilir bazı çözüm önerileri getirmektedir.

Kısa Vade

Sosyal girişimcilikle ilgili farkındalık yaratmaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Sosyal girişimleri eğitimler, ödüller ve kapasite geliştirme faaliyetleri ile destekleyen pek çok oluşum ve üniversite bulunmaktadır. Bu kuruluşların, çalışmalarına farkındalık yaratmaya yönelik yeni bir boyut eklemeleri, sosyal girişimlerin gelişimi açısından son derece yararlı olacaktır.

Ticari girişimcilikle ilgili programlara sosyal girişimcilik boyutu da eklenmelidir. Türkiye’de son yıllarda ticari girişimcilik gerek kamu gerekse özel sektör ve üniversiteler tarafından çok yönlü olarak desteklenen bir alan olmuştur. Her üç alanda da girişimcilere maddi ve manevi destek veren özel program ve araçlara sosyal girişimciliğin eklenmesi faydalı olacaktır.

Vergi mevzuatı sivil toplum kuruluşları ve sosyal girişimlerin mali sürdürülebilirliğini teşvik edecek şekilde reform edilmelidir. Mevcut durumda dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri tıpkı şirketler gibi vergilendirilmektedir. Vakıf ve derneklerin iktisadi faaliyetlerine ve sahip olduğu şirketlere vergi istisnaları sağlanmalıdır. Kamu yararı/vergi muafiyeti statüsünün geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve alınmasının kolaylaştırılması gerekmektedir.

Özel sektör kuruluşları bilgi ve tecrübe paylaşımı, mali destek gibi yollarla sosyal girişimlerin gelişimine destek olmalıdırlar. Finans kuruluşları ve yatırımcıların sosyal girişimlere mali destek ve kredi sağlamaları; şirketlerin ise mali desteğe ek olarak bilgi ve tecrübe paylaşımı yoluyla sosyal girişimlerin gelişimine destek olmaları oldukça önemlidir. Özel Sektör ve sosyal girişimler arasında online ve yüz yüze iletişiminin çeşitli programlar, platformlar ve araçlar yoluyla artırılması önem taşımaktadır.

Uzun Vade

Mevcut destekleyici altyapının geliştirilmesi, sosyal girişimler arası iletişim ve bilgi akışını kurumlar üzerinden sağlayacak ağ(lar)ın oluşturulması gerekmektedir. Bu oluşumların, sosyal girişimler ile kamu ve özel sektör arasında köprü görevi görme, kamuoyu nezdinde farkındalık yaratma ve iyi örneklerin modele dönüştürülmesi gibi hiçbir sosyal girişimin tek başına başaramayacağı ve büyük çarpan etkisine sahip işlevleri olacaktır.

“Kamuya Yararlı Şirket” veya “Kar Amacı Gütmeyen Şirket” ayrı bir tüzel kişilik olarak tanımlanmalıdır. Sosyal girişimcilik yapısına uygun yeni bir tüzel kişilik modeli tanımlanmalı ve ilgili mevzuatta yerini almalıdır. Aksi halde dernek, vakıf, kooperatif, şirket gibi yapılarla işlevlerini sürdüren sosyal girişimler uygulamada sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

Kamudaki muhatap eksikliğine yönelik olarak, ilgili tüm paydaşları bünyesinde bulunduracak bir çalışma grubu oluşturulmalıdır. Bu oluşum sosyal girişimlere yönelik bir eylem planı oluşturmalı ve uygulamasını takip etmelidir. Çalışma grubunda yukarıda sözü geçen sosyal girişim ağlarının, Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), KOSGEB gibi kamu kurumlarının yanında TÜSEV, STGM gibi sivil toplum kuruluşlarının, sosyal girişimlerin, girişimlerle çalışan STK'ların, iş ve meslek örgütlerinin de bulunması faydalı olacaktır.

Özel sektör, sosyal alandaki kuruluşlara kaynak aktarmakta yaşadıkları altyapısal sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yürütmelidir. Örneğin, STK'lar, sosyal girişimler ve şirketler arasında bir etik kurallar belgesi oluşturulmalıdır.